

CUVÂNT-ÎNAINTE	3
I. ROMANITATEA ROMÂNILOR ÎN VIZIUNEA ISTORICILOR.....	5
1. Etnogeneza românească	5
2. Istoricii despre romanitatea românilor	10
II. DESCOPERITORI DE NOI SPAȚII ȘI CULTURI	
ÎNTR-SECOLELE XV-XIX	14
1. Noi orizonturi ale cunoașterii	14
2. Civilizații extraeuropene (secolele XV-XVIII)	17
3. Europeanii și noile lumi (secolul XIX)	18
4. Călători români acasă și în lume	20
III. SATE, TÂRGURI ȘI ORAȘE DIN EUROPA	
ȘI DIN SPAȚIUL ROMÂNESC	22
1. Lumea rurală și lumea urbană în Europa	22
2. Sate, târguri și orașe în spațiul românesc	23
IV. VIZIUNI DESPRE MODERNIZARE	
ÎN EUROPA SECOLELOR XIX-XX	25
1. Curente și politici culturale în secolul XIX	25
2. Curente și politici culturale în secolul XX	29
3. Identități naționale și identitate europeană	31

V. POLITICILE CULTURALE ȘI ROMÂNII DIN AFARA GRANTELOR	36
1. Românii din afara granielor, până la Marea Unire (1918)	36
2. Diversitatea etnică și confesională. Soluții politice în România modernă	37
3. Minorități naționale în România secolului XX.....	39
VI. SECOLUL XX – ÎNTRE DEMOCRAȚIE ȘI TOTALITARISM	41
1. Ideologii și practici politice democratice	41
2. Ideologii și practici totalitare. Comunismul	44
3. Ideologii și practici politice totalitare. Fascismul și nazismul	46
4. Ideologii și practici politice în România	49
VII. CONSTITUȚIILE DIN ROMÂNIA	56
1. Documente constituționale din secolul XIX	56
2. Constituțiile României în secolul XX	61
VIII. AUTONOMII LOCALE ȘI INSTITUȚII CENTRALE ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC (SECOLELE IX-XVIII)	68
1. Evoluția statelor medievale în spațiul românesc.....	68
2. Instituții centrale și locale (secolele IX-XVIII)	74
IX. STATUL ROMÂN MODERN: DE LA PROIECT POLITIC LA REALIZAREA ROMÂNIEI MARI (SECOLELE XVIII-XX)	78
1. Proiecte politice în prima jumătate a secolului XIX	78
2. Unitate și independență în secolul XIX	82
3. Constituirea statului național unitar român	86

X. REDEFINIREA ROLURILOR STATULUI, DE LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL PÂNĂ LA PLANUL SCHUMAN	90
1. Noile roluri ale statului în secolul XX	90
2. Evoluția rolurilor statului în România, în secolul XX	92
XI. ROMÂNIA POSTBELICĂ	94
1. Stalinism și național-comunism	94
2. Disidența anticomunistă	98
3. Construcția democrației postdecembriste	102
XII. SPAȚIUL ROMÂNESC ÎNTRE DIPLOMAȚIE ȘI CONFLICT ÎN EVUL MEDIU ȘI LA ÎNCEPUTURILE MODERNITĂȚII	104
1. Diplomație și conflict în Evul Mediu	104
2. Spațiul românesc și marile puteri la începuturile modernității	107
XIII. ROMÂNIA ȘI CONCERTUL EUROPEAN; DE LA „CRIZA ORIENTALĂ” LA MARILE ALIANȚE ALE SECOLULUI XX	112
1. „Criza orientală” și spațiul românesc	112
2. Relațiile externe ale României până la Primul Război Mondial	116
3. România în relațiile internaționale în secolul XX	117
XIV. ROMÂNIA ÎN PERIOADA „RĂZBOIULUI RECE”	123
Politica externă a României în perioada regimului comunist	123

XV. RELIGIA ȘI VIAȚA RELIGIOASĂ	126
1. Biserica și școala în Evul Mediu și la începuturile modernității	126
2. Protectorat religios și identitate culturală în Europa și în spațiul românesc	129
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	131

I. ROMANITATEA ROMÂNILOR ÎN VIZIUNEA ISTORICILOR

1. Etnogeneza românească

Repere cronologice	Dicționar
► 106-271 d.Hr. – stăpânirea romană în provincia Dacia	Etnogeneză = procesul istoric al formării unui popor și a limbii vorbite de acesta
► 271 d.Hr. – retragerea armatei și administrației romane din provincia Dacia	Dacii liberi = geto-dacii care nu s-au aflat pe teritoriul transformat în provincie romană. Organizați în triburi și uniuni de triburi, au avut ca zone de locuire actualele regiuni Crișana, Maramureș, Moldova, estul Munteniei
► 602 d.Hr. – trecerea masivă a slavilor la sud de Dunăre; încetarea stăpânirii Imperiului Roman de Răsărit în Dobrogea de astăzi. Secolele VIII-IX d.Hr.: desăvârșirea etnogenezei românești	

a. Geto-dacii și lumea romană în secolele I î.Hr. – II d.Hr.

- Popor de origine indo-europeană, geto-dacii au reprezentat ramura nordică a tracilor, diferențiindu-se de aceștia în perioada Epocii Fierului. Tracii nordici (geto-dacii) erau numiți *geți* în izvoarele scrise grecești și *daci* în cele romane.
- Până în secolul I î.Hr., când și-au constituit un stat propriu, au fost organizați în triburi și uniuni de triburi care:
 - aveau denumiri specifice (apullii, burii, carpii, costobocii etc.);
 - erau conduse de șefi militari (*basilei*);
 - aveau centrul în cetăți fortificate de tip „dava” (Argedava, Buridava, Piroboridava etc.).

- Istoria politico-militară timpurie a daco-geților este cunoscută din izvoarele scrise externe, cele mai vechi însemnări fiind cuprinse în opera istoricului grec Herodot (secolul V î.Hr.).
- Geto-dacii au intrat în contact cu lumea romană, preluând elemente ale culturii materiale și spirituale ale acesteia, încă dinainte de instaurarea stăpânirii imperiale în zona dunăreană (*faza preliminară a romanizării*).
- Burebista (cca 82-44 î.Hr.) a unit pentru prima dată toate triburile daco-geților sub o singură autoritate politică, punând astfel bazele statului dac.
- Condițiile care au favorizat întemeierea statului în secolul I î.Hr. au fost:
 - unitatea etnică, lingvistică și religioasă a daco-geților;
 - dezvoltarea organizării sociale și apariția aristocrației tribale (*tarabostes, pileati*);
 - amenințările externe (în special din partea celților din vest și a romanilor care, în expansiunea lor, se apropiaseră de zona Dunării).
- Unificarea triburilor geto-dace a fost realizată nu doar pe cale pașnică, ci și prin forța armelor.
- Burebista a fost ajutat, în acțiunea sa unificatoare, de marele preot al cultului zalmoxian, Deceneu.
- Ca organizare, statul condus de Burebista era o monarhie cu pronunțat caracter militar.
- Legăturile daco-romane s-au intensificat în secolele I î.Hr. – I d.Hr., dar, după instaurarea stăpânirii imperiale pe teritoriul locuit de geto-daci, s-a trecut la o nouă etapă, manifestată printr-o romanizare intensă.
- Geto-dacii din Dobrogea de astăzi au intrat sub stăpânirea romană din anul 46 d.Hr., făcând parte din provincia Moesia. Stăpânirea romană a durat în Dobrogea până în anul 602.

- Decebal (87-106), conducător dac ce a purtat inițial numele de Diurpaneus, a reușit să refacă unitatea statului dac, în condițiile agravării amenințării romane.
- Noul stat dac era mai redus teritorial decât în secolul I î.H., dar mai dezvoltat în plan economic și mai bine organizat militar, capitala sa fiind la Sarmizegetusa (*Regia*), în Munții Șureanu (sud-vestul Transilvaniei).
- În anul 87, împăratul roman Domițian a trimis în Dacia o armată romană condusă de Cornelius Fuscus. Aceasta a fost înfrântă de Decebal la Tapae. Ulterior (anul 88), o nouă armată romană, în frunte cu Tettius Iulianus, a atacat Dacia, regele dac fiind acum înfrânt (tot la Tapae). Anul următor (89), s-a încheiat pacea dintre Decebal și Domițian. Având caracterul unui compromis, aceasta prevedea:
- transformarea Daciei într-un stat clientelar Romei;
 - acordarea de subsidii bănești și asistență din partea romanilor, utilizate pentru întărirea capacității militare a statului dac.
- Conflictele daco-romane au fost reluate în timpul domniei împăratului Traian (98-117).
- În anul 101 a izbucnit primul război daco-roman (101-102). Decebal a fost înfrânt la Tapae. În iarna 101-102 acesta a luptat împotriva romanilor în Moesia, alături de aliații săi, burii și sarmații, dar a fost nevoit să încheie pace. Tratatul din 102, defavorabil dacilor, prevedea:
 - dărâmarea zidurilor cetăților dacice;
 - cedarea Banatului, Olteniei și Munteniei către romani;
 - anularea politicii externe a lui Decebal.
 - Între anii 105 și 106 s-a desfășurat cel de-al doilea război daco-roman, încheiat prin înfrângerea rezistenței dacilor. O parte a Daciei a devenit provincie romană (106-271).

b. Romanizarea geto-dacilor

- Principalii factori care au contribuit la derularea procesului de romanizare în timpul stăpânirii romane au fost:
 - armata romană adusă în provincia Dacia și cantonată în *caestre*;
 - veteranii (soldați romani lăsați la vatră, stabiliți în Dacia);
 - administrația și justiția romană;
 - coloniștii latinofoni, aduși masiv, din toate provinciile imperiului și prezenți în toate domeniile vieții social-economice a provinciei;
 - învățământul în limba latină;
 - religia romană. Au fost onorați în special zeii romani Jupiter, Junona, Minerva. S-au manifestat următoarele fenomene religioase: sincretismul (amestecul atributelor unor zei diferiți, inclusiv ale celor locali, într-un singur cult) și *interpretatio romana* (adorarea unor zeități dacice sub nume romane).
- Principalul rezultat al romanizării a fost formarea unui nou popor – daco-roman.
- Atunci când împăratul Aurelian a decis retragerea armatei și administrației din provincia imperială Dacia, din rațiuni strategice, în anul 271 d.Hr., majoritatea populației nu a părăsit acest teritoriu și a continuat să trăiască la nord de Dunăre.
- În urma procesului de romanizare, s-a format populația daco-romană. Aceasta vorbea limba latină populară (vulgară), dar a mai păstrat și cuvinte din limba dacică.
- După abandonarea provinciei Dacia de către romani, procesul de romanizare a continuat. Atunci s-a desfășurat *etapa postromană a romanizării*, când și dacii liberi, care nu făcuseră parte din provincia Dacia, intrând în contact cu daco-romanii, s-au romanizat.
- Deoarece la nord de Dunăre a continuat să trăiască o numeroasă populație daco-romană, vorbitoare de limbă latină, statul roman nu a întrerupt legăturile cu locuitorii de pe acest teritoriu.

- Creștinismul a avut o contribuție importantă în procesul de romanizare a autohtonilor, noua credință fiind răspândită în limba latină de misionarii veniți din imperiu.
- Dobrogea de astăzi a făcut parte din Imperiul Roman de Răsărit până în anul 602.

c. Etnogeneza românească

- A fost un proces complex, care a avut loc de-a lungul mai multor secole.
- Chiar dacă, în primul mileniu creștin, în zona nord-dunăreană s-au perindat numeroase populații migratoare (huni, vizigoți, gepizi, avari, slavi, bulgari etc.), populația daco-romană a continuat să trăiască pe acest teritoriu, dovadă fiind numeroasele descoperiri arheologice, dar și o serie de mărturii scrise.
- Rezultatul etnogenezei românești a fost formarea unui popor neo-latin (înrudit, prin aceasta, cu italienii, spaniolii, francezii, portughezii), singurul moștenitor al romanității orientale.
- Principalele etape ale formării poporului român au fost:
 - perioada stăpânirii romane (secolele II-III), când asupra dacilor și-au exercitat influența romanizatoare armata, coloniștii, veteranii, administrația romană, constituindu-se astfel poporul daco-roman;
 - perioada migrațiilor, ulterioară retragerii aureliene, când fenomenul romanizării s-a extins și asupra dacilor liberi. Totodată, a continuat să existe o populație daco-romană și la sudul Dunării, urmașă a daco-geților și moesilor din provincia romană Moesia. Aceștia, cunoscuți sub numele de vlahi, vor fi vorbitorii dialectelor limbii române: aromân, meglenoromân, istroromân. Până la sfârșitul secolului VIII, în timpul desfășurării invaziei migratorilor, populația daco-romană s-a transformat în populație românească, asimilând influențe din partea migratorilor germanici și mai ales a slavilor.

– Limba română:

- face parte din familia limbilor neolatine (romanice), cu care este asemănătoare în privința stratului fundamental latin și a etapelor de formare, corespunzătoare etnogenezei românești;
- prezintă o structură compusă din:
 - substratul traco-dacic (circa 10% din fondul lexical de bază);
 - stratul fundamental latin (60% din vocabularul);
 - adstratul slav (în jur de 20% din fondul lexical, reprezentând cuvinte pătrunse în limba română începând cu secolul IX, când procesul etnogenezei era deja încheiat).
- Din secolul IX, izvoarele istorice scrise medievale vorbesc despre români ca fiind populația autohtonă din zona Dunării de Jos, ceea ce arată încheierea etnogenezei românești până în acel moment.

2. Istoricii despre romanitatea românilor

Repere cronologice	Dicționar
► Secolul VII – Tratatul militar <i>Strategikon</i> , scris de împăratul bizantin Mauricius	Școala Ardeleană = curent cultural de esență luministă, care susținea latinitatea și continuitatea de locuire a românilor pe teritoriul vechii Dacii
► 1781-1782 – Franz Joseph Sulzer publică <i>Istoria dacilor transalpini</i>	Teorie istoriografică = ansamblu de idei prin care se explică desfășurarea unor evenimente și procese istorice
► 1884 – A.D. Xenopol publică lucrarea <i>Teoria lui Roesler: Studii asupra stăruinței românilor în Dacia Traiană</i>	
► 1937 – Gheorghe I. Brătianu elaborează lucrarea <i>Une énigme et un miracle historique: le peuple roumain</i>	

a. Romanitatea românilor în sursele medievale și moderne

- Documentele istorice scrise din primul mileniu al erei creștine, care îi menționează pe români, sunt relativ puține, dar sunt suplinite de numeroasele descoperiri arheologice efectuate pe teritoriul actual al României.
- Începând din secolul VII, autohtonii încep să fie menționați în izvoarele documentare ale vremii ca un popor romanic distinct constituit. Cele mai importante dintre aceste surse scrise sunt:
 - tratatul militar *Strategikon*, scris de împăratul bizantin Mauricius în secolul VII;
 - lucrarea *Despre administrarea imperiului*, a împăratului bizantin Constantin al VII-lea Porfirogenetul (secolul X);
 - corespondența împăratului bizantin Vasile al II-lea Macedonianul (secolele X-XI).
- Din secolele XI-XII, dovezile scrise despre strămoșii noștri sunt din ce în ce mai numeroase, ei fiind numiți în documentele vremii *vlahi*, *blachi*, *valahi* sau *români*.
- Din secolul XV, o serie de scriitori umaniști din Europa, călători străini sau cronicari români, au manifestat un interes deosebit față de trecutul poporului român. Nicolaus Olahus sau Grigore Ureche, în secolul al XVI-lea, Miron Costin, un secol mai târziu, au afirmat originea latină a românilor și unitatea lor de neam.
- În secolul XVIII și la începutul secolului XIX, cărturari precum Dimitrie Cantemir sau membrii Școlii Ardelene (Samuil Micu, Petru Maior, Gheorghe Șincai, Ioan Budai Deleanu), au pus în evidență originea latină a limbii române și continuitatea românilor în spațiul nord-dunărean.